

Eglė STASIŪNAITIENĖ, Odeta NORKUTĖ

Vytauto Didžiojo universitetas • Vytautas Magnus University

UNIVERSITETINIŲ STUDIJŲ PRAKTIKOS KOKYBINIAI PARAMETRAI

QUALITATIVE PARAMETERS OF PRACTICE DURING UNIVERSITY STUDIES

SANTRAUKA

Straipsnyje išryškintas praktikos universitetinių studijų metu aktualumas, apibrėžiami pagrindiniai jos organizavimo etapai, kokybiniai parametrai, juos grindžiantys kriterijai ir rodikliai. Diskutuojama, kad atžvalga į kokybinius praktikos, kaip studijų dedamosios, organizavimo parametrus aukštojo mokslo sistemoje padeda siekti studijų kokybės ir glaudesnio bendradarbiavimo tarp darbo pasaulio ir universitetų.

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ APIBRĖŽIMAI

- *Kokybė* – šiame straipsnyje remiamasi kokybės kaip atitikties poreikiams ir lūkesčiams (angl. *quality as conformance to needs and expectations*) (Mathison (ed.), 2005) ir kokybės kaip atitikties standartams (angl. *quality as conformance to standards*) samprata (Wordelmann, 2009).
- *Kokybės kriterijus* – reiškinį apibūdinantis požymis, charakteristika, savybė (Van den Berghe, 1997).
- *Kokybės rodikliai* – duomenys, dydžiai, rodmenys, kurie gali būti išmatuojami siekiant įvertinti, ar pasiektas nustatytas kokybės kriterijus (Seyfried, 2007).
- *Kokybiniai parametrai* – praktikos proceso kokybės kriterijai ir rodikliai, t. y. įvairios

ABSTRACT

In this article, relevance of practice during university studies is highlighted, as well as the main stages of its organisation, qualitative parameters, as well as criteria and indicators that validate them are defined. Discussion on the idea that taking into consideration qualitative parameters of organising practice as a component of studies in the system of higher education helps achieving quality of studies and closer cooperation between the labour world and universities is provided.

DEFINITIONS OF KEY WORDS

- *Quality* – the article refers to the conception of quality as conformance to needs and expectations (Mathison (eds.), 2005) and quality as conformance to standards (Wordelmann, 2009).
- *Quality criterion* – an attribute, characteristic or feature that describes a phenomenon (Van den Berghe, 1997).
- *Quality indicators* – data, dimensions or readings that can be measured in order to evaluate if the set quality criterion is achieved (Seyfried, 2007).
- *Qualitative parameters* – quality criteria and indicators of the process of practice, i.e. various features of quality and/or data that indicate their expression.

kokybės savybės ir/ar jų raišką parodantys duomenys.

- *Praktika* – studento mokymasis darbo vietoje taikant turimas žinias ir mokėjimus bei kaupiant/įgyjant profesinę patirtį.
- *Praktikos institucija* – institucija, kurioje studentas atlieka praktiką, t. y. Lietuvos privataus ir visuomeninio ūkio subjektų įmonės, įstaigos ir organizacijos, valstybės valdymo ir savivaldos institucijos.
- *Praktikos dokumentai* – praktikos metu studento parengiami dokumentai (gali būti: dienoraštis, praktikos vertinimo formos, atliktų darbų ir veiklų aprašymai ir pan.) ir pateikiami su praktikos ataskaita.
- *Praktikos vadovas universitete* – studento praktikos vadovu paskirtas universiteto dėstytojas, atsakingas už praktikos programos organizavimą, koordinavimą, įgyvendinimą ir rezultatų įvertinimą.
- *Praktikos vadovas įmonėje (organizacijoje)* – įmonės (organizacijos) vadovo paskirtas kvalifikuotas darbuotojas vadovauti studento praktikai.

ĮVADAS

Aukštosioms mokykloms keliamas reikalavimas rengti asmenybes, gebančias ne tik savarankiškai ir kūrybiškai mąstyti, bet ir sėkmingai veikti, konkuruoti ne tik savo šalies, bet ir užsienio darbo rinkose. Universitetų bakalauro ir magistrantūros studijų programose siūlomas platus spektras dalykų, kurių rezultatus studijų metu turi pasiekti šiuolaikinis universiteto absolventas. Nors aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys darbo rinkoje konkuruoja geriausiai, darbdaviai išsako poreikį, kad universitetų absolventai būtų geriau parengti adaptuotis darbo vietoje. Akivaizdu: norint parengti rinkoje paklausų ir gebantį konkuruoti absolventą, dalis jo studijų turėtų būti organizuojamos realioje

- *Practice* – student's learning at workplace when applying present knowledge and skills, as well as accumulating/gaining professional experience.
- *Practice institution* – an institution where a student practises, i.e. companies, institutions and organisations of Lithuanian private and state entities, public administration and self-government institutions.
- *Practice documents* – documents (it can be a diary, practice assessment forms, descriptions of completed works and activities etc.) prepared by a student during practice and provided together with a practice report.
- *Practice supervisor at university* – university teacher who is appointed to be a student's practice supervisor and who is responsible for organising, coordinating, implementing a practice programme and evaluating outcomes.
- *Practice supervisor at company (organisation)* – a qualified employee of a company (organisation) who is appointed by its manager to supervise student's practice.

INTRODUCTION

Higher education institutions are required to educate personalities who would be able not only to think individually and creatively but also to successfully act and compete in both national and foreign labour markets. Bachelor and master study programmes at universities offer a wide range of courses, the outcomes of which during studies should be achieved by a modern university graduate. Although individuals with higher education best compete in a labour market, employers express the need for university graduates to be better prepared to adapt in a workplace. It is evident that in order to educate a graduate who would be able to compete in a labour market, a part of his/her studies should be organised in real professional

profesinės veiklos aplinkoje, nes praktika suteikia kitokių galimybių matyti, jausti, patirti, veikti, rengti profesinei veiklai svarbias vertybines nuostatas negu teorinės studijos. V. Daujotis ir kolegos (2001), analizuodami aukštojo mokslo politiką, pažymi, kad šiuolaikinių informacinių technologijų plėtra lemia pigesnę informacijos perdavimą, bet perduoti žinojimą, kaip pažintinį gebėjimą, yra nepalyginamai brangesnis procesas. Daugelį pažintinių gebėjimų sunku ir net neįmanoma aiškiai išreikšti, taigi nelengva ir perduoti kitam. Todėl įprastas žinojimo perdavimo procesas tebevyksta pagal schemą „meistras-pameistrys“, kai mokinio ar studento mokėjimai formuojami stebint, klausiant, kartojant veiksmus ar tarpusavyje bendraujančius tos pačios profesijos ar bendruomenės narius. Taigi universitetinių studijų metu studentas turi turėti įvairių profesinės veiklos alternatyvų tiek akademiniėje, tiek darbo rinkos aplinkose, kurios sąlygotų profesinių gebėjimų ir patirties įgijimą ar tobulinimą bei profesinio identiteto paieškas.

Lietuvos Respublikos Mokslo ir studijų įstatymas (2009) nurodo, kad studijų programoje numatytos studentų praktikos atveju už studentų praktikos organizavimą atsakinga aukštoji mokykla (48 str. 8 p.), o praktikos organizavimo specifika reglamentuojama trišale sutartimi. Švietimo ministro įsakyme „Dėl nuolatinės ir iššėstinės studijų formų aprašo patvirtinimo“ (2009) praktika pažymima greta kitų mokymo ir mokymosi būdų, kuriais naudojasi aukštoji mokykla įgyvendindama studijų programą. Tai rodo, kad praktika reglamentuojama teisiškai, kaip studijų proceso dalis, bet vis dar aktualu didelio atotrūkio tarp absolventų žinių ir gebėjimų, įgytų universitete, bei gebėjimų, reikalingų darbo vietoje, problema. Tai suponuoja praktikos organizavimo ir proceso tobulinimo mechanizmų paieškas.

Šio tyrimo probleminį lauką apibrėžia nuostatos, kad Lietuvoje universitetinių

environment as practice provides with other opportunities to see, feel, experience, act and develop valuable attitudes towards professional activity than the ones provided by theoretical studies. Daujotis et al. (2001) analyse the politics of higher education and emphasise that the development of modern information technologies determines cheaper information transfer; however, transferring know-how as a cognitive ability is, beyond comparison, a more expensive process. Many cognitive abilities are difficult or even impossible to express clearly. Thus it is not easy to transfer them to other individual. So the process of transferring know-how is still carried out according to the “master-apprentice” scheme, when a learner’s or student’s skills are formed through observation, questioning, repetition of actions or intercommunication of the same profession or community members. Therefore during university studies a student should be provided with a variety of professional activity alternatives both in academic and labour market environments that determine acquisition and development of professional abilities and experience, as well as search for professional identity.

The Law on Science and Education of the Republic of Lithuania (2009) indicates that a higher education institution is responsible for organising students’ practice planned in a study programme (art. 48, sec. 8); specific aspects of organising practice are regulated by a three-party agreement. The order “On the Approval of Description of Full-time and Part-time Studies” (2009) by the minister of education puts practice next to other ways of teaching and learning used by a higher education institution when implementing a study programme. All this indicates that practice is legally regulated as a part of the process of studies; however, there is still a gap between knowledge and abilities gained by graduates at universities and abilities necessary at workplace. These facts indicate the need to search mechanisms for practice organisation and process development.

studijų kontekste praktika, kaip studijų dalykas, neturi gilių tradicijų ir jos, kaip studijų dedamosios, kokybės įvertinimas dar tik prasideda, todėl praktinio mokymo ir mokymosi bei praktikos organizavimo kokybiniai parametrai nėra aiškiai apibrėžti. Išskyla poreikis atskleisti praktikos, kaip studijų programos dalies, turinio reikšmę bendrame universitetinių studijų kontekste ir veiksmingumą siekti su perėjimu į darbo pasaulį. Praktika turi integruotis į bendrą universitetinių studijų proceso struktūrą. Drauge tai yra iššūkis, nes veiklos požiūriu praktika pasižymi kitokiu mokymosi ir patirties įgijimo pobūdžiu, nei studijos akademiniuose aplinkose universitetų auditorijose. Praktikos kokybės kriterijai turėtų būti formuluojami ir apibrėžiami remiantis bendrais universitetinėms studijoms keliamais kokybės reikalavimais: moksliskumu, savarankiškumu, originalumu, – ir jų sąsajomis su konkrečia praktine veikla, leidžiančia rasti problemų sprendimo būdus, prisiimti atsakomybę, priimti originalius sprendimus.

Kitas svarbus aspektas, atskleidžiantis nagrinėjamos temos problemškumą, – teoriškai ir empiriškai pagrįsti universitetinių studijų praktikos kokybės užtikrinimo mechanizmų diegimo sistemą. Šiame kontekste kyla probleminis klausimas – kokie praktikos kokybės parametrai sąlygotų studijų programos rezultatų įgyvendinimą, atitiktį kvalifikaciniams reikalavimams ir sėkmingą studento perėjimą iš aukštojo mokslo sistemos į savarankišką darbinę veiklą?

Siekiant pagrįsti nagrinėjamos problemos aktualumą, remiamasi J. H. Newmanno (1964) sampratomis apie universiteto paskirtį suteikti platų, visapusišką išsilavinimą bei M. Winterio (2011), M. Weilo, P. Trempo (2010) mintimis apie akademinio teorinio ir praktinio turinio sąsajas ir santykių universitetinėse studijose. Praktikos kokybės sampratai atskleisti pasitelkiama P. Wordelmanno (2009) kokybės atitikmenų standartus ir

Problematic field of this research is defined by the view that practice as a course unit in the context of Lithuanian university studies has no old traditions; besides, evaluation of the quality of practice as a component of studies has only started recently. Thus qualitative parameters of practical teaching and learning, as well as organising practice are not clearly defined. A need arises to reveal significance of practice as a part of study programme in the context of university studies and link effectiveness to the shift to the labour world. Practice has to be integrated into the common structure of the process of university studies. It is quite a challenge as, in respect of activity, learning and gaining experience during practice differ from academic studies in university auditoriums. Quality criteria for practice should be formulated and defined on the basis of general quality requirements for university studies: scientific character, independence, originality and their links to a specific professional activity that enables finding solutions to problems, taking responsibility and making original decisions.

Yet another important aspect that reveals problematic issues of the analysed theme is theoretically and empirically validating the implementation system of quality assurance mechanisms for practice during university studies. A problematic question arises here what practice quality parameters could determine implementation of study programme outcomes, compliance to qualification requirements and successful student's switch from the system of higher education to individual work activity.

Newmann's (1964) conceptions of the purpose of universities to provide comprehensive and versatile education and Winter's (2011), Weil and Tremp's (2010) thoughts on links of theoretical and practical content and their relations at university studies are used as the basis for validation of relevance of the analysed problem. Wordelmann's (2009) conception of quality as conformance to standards and Mathison's (2005) conception of quality as

S. Mathisono (2005) kokybės, kaip poreikių ir lūkesčių teorinėmis nuostatomis atitiktens, samprata. Pagrindą praktikos kokybės kriterijams išskirti sudaro W. Schubarto, K. Specko, A. Seidelio (2011) praktinės veiklos universitetinėse studijose samprata, J. Schulze-Krüdenerio, H. G. Homfeldto (2002), M. Bommese, F. O. Radtkes ir H. E. Weberio (1995) praktikos funkcijų ir paskirties apibrėžimas, E. Heringo, W. Pfötscho ir P. Wordelmanno (2001) praktikos organizacinių materialinių aspektų išryškimas. Tyrimo tikslas – pagrindžiant praktikos sampratą studijų procese, apibrėžti pagrindinius universitetinių studijų praktikos organizavimo ir realizavimo parametrus.

Tyrimo objektas – praktikos universitetinėse studijose kokybė.

Tyrimo uždaviniai:

1. Pagrįsti praktikos, kaip universitetinių studijų dedamosios, sampratą.

2. Aprašyti universitetinių studijų praktikos organizavimo etapus.

3. Apibrėžti kokybinius universitetinių studijų praktikos organizavimo parametrus.

Tyrimo metodika. Problemai išspręsti ir tikslui įgyvendinti pasirinktas teorinio tyrimo pobūdis.

Tyrimo uždaviniams pasiekti naudoti literatūros analizės ir lyginimo bei modeliavimo metodai. Mokslinių šaltinių analizė padėjo apibrėžti praktinio mokymo ir mokymosi universitetinėse studijose svarbą, apibūdinti praktikos organizavimo etapus bei išskirti pagrindinius kokybinius praktikos organizavimo proceso parametrus. Teorinio modeliavimo metodas taikytas detalizuojant praktikos organizavimo proceso struktūrą ir struktūrinių dalių ryšį.

Apibendrinus mokslinės analizės duomenis, apibrėžti universitetinių studijų praktikos organizavimo kokybės parametrai: praktikos struktūra ir išteklių, praktikos realizavimas, praktikos rezultatai ir praktikos poveikis, garantuojantys praktikos įgyvendinimo veiksmingumą.

conformance to theoretical attitudes of needs and expectations are used to reveal the conception of practice quality. The basis for distinction of practice quality criteria consists of Schubart, Speck, and Seidel's (2011) conception of practical activity during university studies, Schulze-Krüdene and Homfeldt's (2002), Bommese, Radtke and Weber's (1995) definitions of functions and purpose of practice, as well as Hering, Pfötsch and Wordelmann's (2001) highlights on organisational material aspects of practice. Research aim – to define main parameters of organising and realising practice during university studies through validation of the conception of practice in a study process.

Research object – quality of practice during university studies.

Research objectives:

1. To validate conception of practice as a component of university studies.

2. To describe stages of organising practice during university studies.

3. To define qualitative parameters of organising practice during university studies.

Research methodology. Theoretical research was chosen to solve the problem and to achieve the aim.

Methods of literature analysis, comparison and modelling were used to accomplish research tasks. Analysis of scientific resources helped to define the importance of practical teaching and learning during university studies, to describe stages of organising practice and to distinguish main qualitative parameters for the process of organising practice. The method of theoretical modelling was used for detailing the structure of the process of organising practice and relations of structural parts.

After generalisations of scientific analysis data, quality parameters for organising practice during university studies were defined: structure of practice and resources, realisation of practice, outcomes of practice and impact of practice that ensure efficiency of practice implementation.

1 PRAKTIKOS, KAIP PRIELAIDOS PASIRENGTI PROFESINEI VEIKLAI, SAMPRATA

Veikiant žiniomis grįstai ekonomikai, aukštojo mokslo vaidmuo tapo daugialypis, sudėtingas, turintis tenkinti ir valstybės, ir darbo pasaulio tikslus, kartais tarpusavyje konkuruojančius ir sunkiai suderinamus. Lietuvos ir Europos švietimo politikoje akivaizdus kryptingas siekis, kad universitetinis išsilavinimas užtikrintų profesinį pasirengimą ir įsitraukimo į darbo rinką galimybes. Kita vertus, nemaža universiteto bendruomenės dalis pabrėžia universiteto unikalumą ir skirtingumą nuo, pavyzdžiui, neuniversitetinių aukštojo mokslo institucijų. Palaikoma J. H. Newmano (1964) idėja: *universitetų paskirtis* – suteikti platų išsilavinimą, o galutinis tokio išsilavinimo tikslas – ne praktinis žinių pritaikymas, ne nauda ar kokios kitokios kiekybinės vertybės, o pati žinija, turinti vertę: „...mes priešiname liberalųjį švietimą su komerciniu ir profesiniu, nors niekas negali paneigti, kad komercija ar profesija sukuria sferą, kurioje gali reikštis aukščiausios ir įvairiausios proto galios“ (Newman, 1964). Pradėjus įgyvendinti binarinę aukštojo mokslo sistemą, Lietuvos mokslo taryba patvirtino universitetinių ir neuniversitetinių studijų plėtotės koncepcijos metmenis (2001), kuriuose nurodoma: universitetiniam išsilavinimui būdinga žinių išsamumas, platumas bei fundamentalumas, universitetinės studijos turi teikti studentams aukšto lygio išsilavinimą ir išsamų teorinį pasirengimą, išmokyti mokslinio darbo rengimo metodologijos, skatinti erudicijos raišką. Taigi universitetinių studijų turinys grindžiamas moksliskumo, fundamentalumo, įvairiapusiškumo, orientacijos į tiriamąją mokslinę veiklą principais, į kurią, reaguojant į darbo pasaulio reikalavimus, neišvengiamai turi būti integruotas profesinis (praktinis) rengimas. M. Winteris (2011) pažymi, kad

1 CONCEPTION OF PRACTICE AS A PREREQUISITE FOR GETTING READY FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

With knowledge-based economics, the role of higher education has become multiple, complex, and indicates the need to satisfy aims of both a state and labour world that are sometimes competitive and hard to coordinate. Both Lithuanian and European educational politics have a clear purposeful aim for university education to ensure professional readiness and possibilities for being involved in a labour market. On the other hand, a large part of university community emphasises uniqueness of a university and its differences from, for example, non-university higher education institutions. Newmann's (1964) idea is supported that *the purpose of universities* is to provide comprehensive education and the final aim of such education is not practical use of knowledge, is not some benefit or any other quantitative values but knowledge itself that has value: „...we contrast liberal education with commercial or professional one even though no one can deny that commerce or profession create a sphere where the highest and most variable mind powers can be expressed“ (Newman, 1964). When the implementation of binary higher education system had started, the Research Council of Lithuania approved guidelines for conception (2011) of the development of university and non-university studies. These guidelines indicate that: comprehensive, wide and fundamental knowledge is characteristic to university studies; university studies should provide students with high-level education and comprehensive theoretical readiness and teach students methodology for preparing scientific works, as well as encourage expression of erudition. Thus the content of university studies is being based on the principles of scientific character, fundamentality, versatility and orientation towards exploratory scientific activity. Taking into consideration requirements of a

universitetinių studijų ir praktikos ryšius gana smarkiai sąlygoja politiniai biurokratiniai reikalavimai, apibrėžiantys kvalifikacijos ir darbo rinkos poreikius bei darantys tam tikrą poveikį studijų programose formuluojamiems studijų rezultatams, formoms, metodams ir pan. Taip iš dalies atsiranda ir „poreikis profesinei praktikai“, kuri kiekvienos studijų programos turinyje integruojama į bendrą kontekstą (Winter, 2011).

Turinio aspektu praktika sudaro studijų programos dalį, todėl ir laiko požiūriu, ji tiesiogiai įtraukiama į studijas – atliekant įvairias praktines užduotis studijų aukštojoje mokykloje metu. Praktika, tiesiogiai suderinta su studijų procesu, yra veikla, kurios paskirtis – sudaryti sąlygas studentui pritaikyti turimas teorines žinias ir mokėjimus konkrečiose darbinėse situacijose ir įgyti gebėjimus ar patirtį, reikalingą būsimai profesinei veiklai. Tačiau yra žinių, mokėjimų ir vertybinių nuostatų, kuriuos galima įgyti ar tobulinti mokantis praktiškai konkrečioje organizacijoje, todėl čia svarbus *dalykų turinio ir praktinio mokymosi turinio santykis* ir jų dermė. Praktika šiuo atveju suvokiama kaip teisėta veikla konkrečioje darbo vietoje ar įmonėje, kurioje studentui sudarytos sąlygos veikti savarankiškai. Praktikos turinys tiesiogiai susijęs su konkrečios studijų programos tikslais ir studijų rezultatais, kuriuos praktinėje veikloje galima patikrinti tik turint tam tikrą pasirengimą. Taigi praktikos paskirtis – per konkrečią praktinę veiklą patikrinti, kaip pasiekti studijų rezultatai (Weil, Tremp, 2010).

Organizaciniu aspektu praktika išsiskiria iš bendro studijų konteksto, nes jai keliami kitokie veiklos ir organizaciniai uždaviniai, turintys derėti su bendrais programos tikslais ir laukiamais rezultatais. W. Schubarthas, K. Speckas, A. Seidelis ir kt. (2011, p. 91) išskiria praktinių veiklų universitetinėse studijose įvairovę:

- į tyrimus orientuota veikla: praktika, kaip tyrimų pagrindas, praktiniai tyrimai;

labour world, vocational (practical) education should, without a doubt, be integrated into this content. Winter (2011) emphasises that relations between university studies and practice are strongly influenced by political bureaucratic requirements that define the needs of qualification and labour market and influence learning outcomes, forms, methods etc. formulated in study programmes. All this partially inspires “the need for professional practice” that in the content of each study programme is integrated into general context (Winter, 2011).

In terms of content, practice is a part of a study programme; thus it is also directly included into studies in terms of time, i.e. through performance of various practical tasks during studies at a higher education institution. Practice that is directly coordinated with a study process is activity the purpose of which is to provide students with conditions for application of theoretical knowledge and skills in specific work situations and for acquisition of experience necessary for future professional activity. However, there are knowledge, skills and values that can be gained or improved through practical learning in a particular organisation. Therefore *relations between the content of course and the content of practical learning* as well as their coherence are important here. In this case, practice is understood as a legitimate activity in a specific work place or company where a student is provided with conditions to act independently. The content of practice is directly related to aims and learning outcomes of a particular study programme that can be tested through practical activity only with some specific preparation. Thus the purpose of practice is to test the achievement of learning outcomes through a particular practical activity (Weil, Tremp, 2010).

In terms of organisational aspects, practice distinguishes itself from general study context as it has different organisational and activity tasks that should match general aims of a programme and expected outcomes. Schubarth, Speck, Seidel et al. (2011, p. 91) emphasise diversity of practical activities during university studies:

- į mokymąsi orientuotos formos: praktika, kaip mokymosi tema, pavyzdžiui, tekstų, statistikos; filmų, atvejo reflektavimas ir tyrinėjimas, pavyzdžiui, praktikos stebėjimas, interviu su studentais-praktikantais, pasiūlymai praktikos vadovams;

- į dialogą orientuota veikla: teorinės-praktinės veiklos komandos; mokslininkų ir studentų-praktikantų diskusijos; projektinės studijos;

- praktiniai darbai: praktiniai seminarai, simuliacinės veiklos;

- savarankiškos veiklos praktika: pažintinė, kvalifikacinė, priešdiplominė ir kt. praktika;

- pačių studentų iniciatyvos, siejant studijas ir praktiką, pavyzdžiui, savanoriška veikla, studentų veiklos įmonės ir pan.

Praktikos paskirtis, pagal kontekstą ir pobūdį, gali įgyti skirtingas prasmes. Pagrindiniu praktikos kriterijumi laikomos įgytos žinios, mokėjimai ir patirtis, kurių rezultatas – darbo įgūdžių formavimasis. Vis dėlto rezultatas gali būti ir susirasti konkrečią darbo vietą, įmonei/organizacijai parinkti studentą ar specialistą. Praktikos paskirtis dažnai apibūdinama dvejopai:

1. Praktika kaip profesinės veiklos srities pažinimas. Šiuo požiūriu dėmesys skiriamas praktikai studijų metu organizuoti, kad studentai turėtų galimybę pritaikyti įgytas teorines žinias ir išbandyti savo gebėjimus. Tokia samprata sietina su profesinės veiklos pradžia, kai asmuo jau turi tam tikrų žinių, gebėjimų ar kvalifikaciją, reikalingą konkrečiam darbui atlikti.

2. Praktika kaip profesinių ar darbo žinių, gebėjimų ir/ar patirties įgijimas. Tokia praktikos paskirties samprata sietina su darbo veikla apskritai, nebūtinai su studijuojama sritimi, – tai gali būti bet kokia darbo veikla. Įgyti mokėjimai gali pasitarnauti vėliau.

Remiantis šiais teiginiais 1 pav. išryškinama praktikos paskirtis ir funkcijos.

- research-oriented activity: practice as the basis for researches, practical researches;

- learning-oriented forms: practice as a learning topic, for example texts, statistics; film, case reflecting and research, for example, practice observation, interviews with students-practicants, suggestions for practice supervisors;

- dialogue-oriented activity: theoretical-practical activity teams; discussions between scientists and students-practicants; project studies;

- practical works: practical seminars, simulation activities;

- individual activity practice: cognitive, qualification, pre-diploma etc. practice;

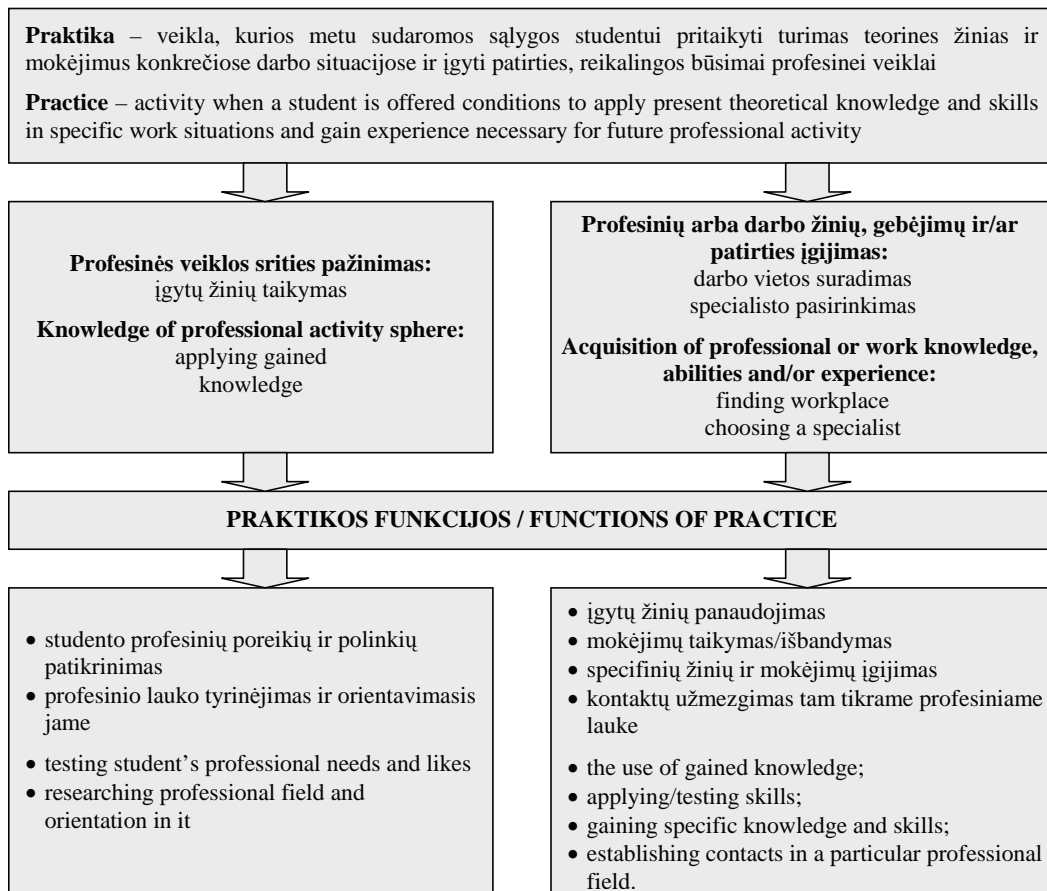
- students' own initiatives when relating studies and practice, for example, volunteering, student activity companies and others.

In terms of context and nature, the purpose of practice can get different meanings. The main practice criterion is considered to be gained knowledge, skills and experience, the outcome of which is formation of instinctive work activities. The outcome can, however, be to find a specific work place, or for a company/organisation to choose a student or specialist. The purpose of practice is often described in two ways:

1. Practice as knowledge of professional activity sphere. In this respect, attention is paid to organisation of practice during studies so that students had an opportunity to apply their gained theoretical knowledge and test their abilities. This conception is to be associated with the start of professional activity when an individual already has some knowledge, abilities or a qualification needed for a specific work.

2. Practice as acquisition of professional or work knowledge, abilities and/or experience. This conception of the purpose of practice is to be associated with work in general, not necessarily with the studied field. It can be any work activities. Gained skills can be useful later.

On the basis of these statements, Figure 1 emphasises the purpose and functions of practice.

1 pav. **Praktikos paskirtis ir pagrindinės funkcijos**
(pagal Schulze-Krüdener, Homfeldt, 2002; Bommers, Radtke, Weber, 1995)

Fig. 1. **The purpose and main functions of practice**
(according to Schulze-Krüdener, Homfeldt, 2002; Bommers, Radtke, Weber, 1995)

Apibendrinant galima teigti: praktika gali būti suprantama kaip laikinas postūmis į profesinę tikrovę, sudarius sąlygas įgyti mokėjimus, kurių negalima įgyti studijų proceso metu akademinėje aplinkoje (Böhm, 1994; Weil, Tremp, 2010).

M. Winterio (2011) teigimu, kalbant apie praktiką universitetinėse studijose, reikėtų plačiau suprasti sąvokas *teorija – praktika* ir *teorija – pritaikymas*. Praktinė veikla universitetinių studijų kontekste – daugiau, nei teorijos ar žinių pritaikymas. Pasak M. Winterio (2011), praktika

It can be claimed upon generalisation that practice can be understood as a push towards professional reality when students are provided with conditions to gain skills that cannot be gained during the study process in academic environment (Böhm, 1994; Weil, Tremp, 2010).

According to Winter (2011), the concepts *theory – practice* and *theory – application* should be understood wider when talking about practice during university studies. Practical activity in the context of university studies is more than applying theory or knowledge. According to

universitetinėse studijose turėtų būti suprantama *kaip veikla* ir *kaip santykis* galimame profesiniame lauke. Studijų metu praktinės veiklos turi būti suvokiamos ne tik kaip savarankiška studentų veikla profesinėje erdvėje, kurios metu atsiskleidžia studento veiklos ir profesinio lauko santykis, bet ir tai, jog studentai-praktikantai generuoja savo patirtimi pagrįstas žinias ir plėtoja koncepcijas. Taigi praktikos samprata įgyja daug platesnę prasmę, nei sėkmingas žinių panaudojimas ar pritaikymas darbo vietoje. Šis galimas profesinis laukas nuolat peržiūrimas ieškant naujų veiklos galimybių, kurias išryškina tiriamoji mokslinė veikla. Tokiu atveju profesinė praktika yra ir mokslinė praktika. J. Wildto (2007) požiūris į praktiką universitetinėse studijose panašus. Autorius nurodo, kad praktika apima mokslinę sistemą kaip praktinę mokslinę veiklą (mokslo praktiką), kurios paskirtis – naujų žinių paieška ir kūrimas.

2

PRAKTIKOS ORGANIZAVIMO ETAPAI

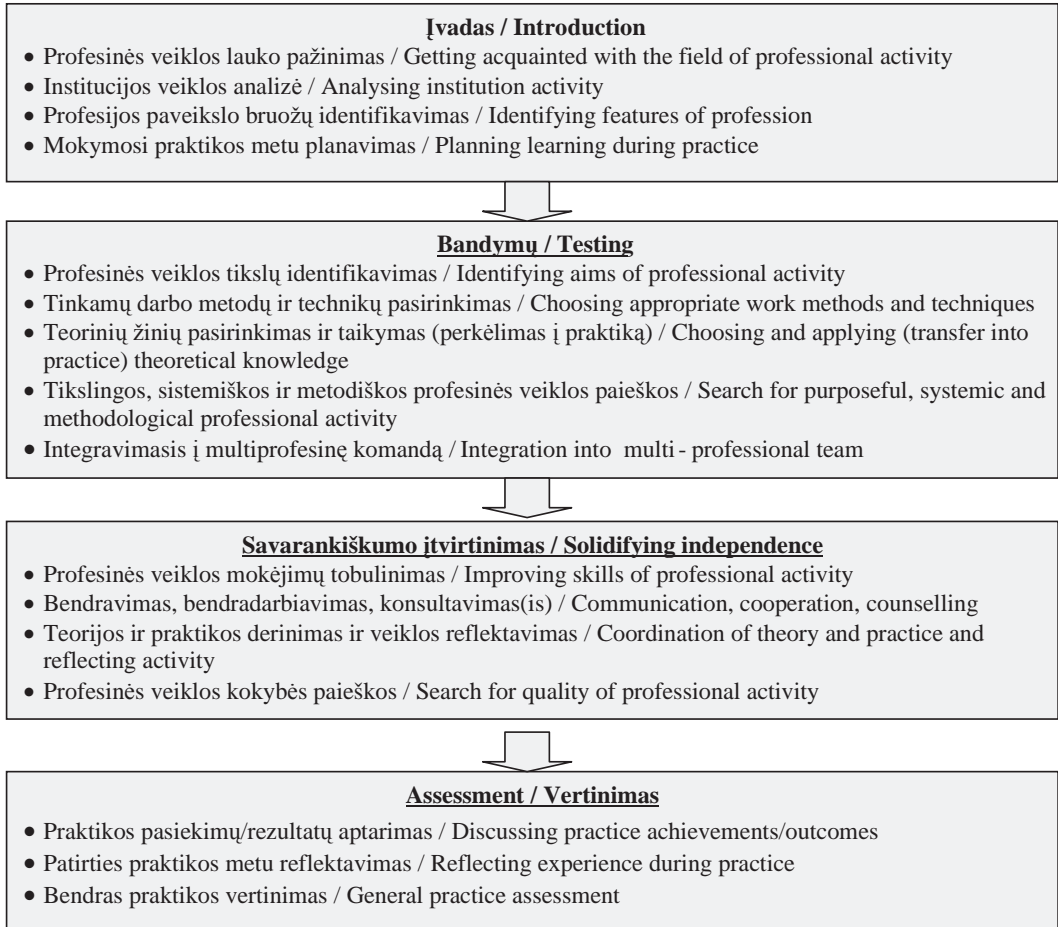
Universitetinėse studijose praktika yra ypatingas savitas struktūrinis-organizacinis ir erdvinis vienetas, tiesiogiai siejamas su studijų programos turinio, praktikos vietos, laiko reikalavimais ir apribojimais. Universitetinių studijų programose numatyti įvairūs praktikų tipai: pažintinės, mokomosios, baigiamosios arba kvalifikacinės. Praktikos turinys ir pobūdis priklauso nuo atitinkamos studijų krypties studijų programos tikslų ir studijų organizavimo specifikos. Tačiau, nepriklausomai nuo studijų programos ir institucijos, kurioje atliekama praktika, studento praktikos procesui (išskyrus pažintinę praktiką) sąlyginai būdingi *įvado, bandymų, savarankiškumo įtvirtinimo ir vertinimo etapai* (Norkutė, Stasiūnaitienė ir kt., 2011) (2 pav.).

Winter (2011), practice during university studies should be understood *as activity* and *as relation* in a possible professional field. Practical activities during studies should be understood not only as individual student activity in professional area during which relations between student's activity and professional field are revealed, but also as a way for students-practicants to generate knowledge based on their experience and develop conceptions. Thus the conception of practice gets a much wider meaning than just successful use of knowledge or application at workplace. This available professional field is constantly being revised in search for new possibilities that are highlighted by exploratory research activities. In such a case professional practice is also scientific practice. Wildt (2007) expresses similar attitude towards practice during university studies. The author indicates that practice involves scientific system as practical scientific activity (scientific practice), the purpose of which is search for and development of new knowledge.

2

STAGES OF ORGANISING PRACTICE

Practice during university studies is a specific and unique structural-organisational and spatial unit, directly associated with requirements and limitations for the content of a study programme, practice location and time. Various types of practices are planned in university study programmes: cognitive, instructional, final or qualifying. The content and nature of practice depend on the aims of a study programme from a specific study area and particularities of study organisation. However, irrespective of a study programme and institution where practice takes place, the process of student practice (except for cognitive practice) can be said to have the following stages: *introduction, testing, solidifying independence* and *assessment* (Norkutė, Stasiūnaitienė et al., 2011) (Fig. 2).

2 pav. **Praktikos atlikimo etapai**Fig. 2. **Stages of practice**

Įvado etape studentas bando atpažinti praktikos programose ar metodiniuose nurodymuose apibrėžtus profesinius ir asmeninius mokėjimus bei įgyti tuos, kuriems nereikia daug laiko ir pastangų. Pagrindinė atsakomybė šiame etape tenka universitetui ir studentui. Studentai susipažįsta su profesinės veiklos lauku ir institucijos, kurioje atliekama praktika, veiklos specifiniais (teisinais, ekonominiais, organizaciniais ir kt.) reikalavimais bei pasirengia įsijungti į darbuotojų komandą.

Bandymų etapas – intensyviausias, daugiausiai studento ir praktikos institucijos

At the stage of **introduction**, a student tries to recognise professional and individual skills defined in practice programmes and methodological guidelines and to gain skills that do not require much time and efforts. Main responsibility at this stage goes to a university and a student. Students get acquainted with the field of professional activity and specific (legal, economic, organisational etc.) requirements for activity at an institution where practice takes place, as well as prepare for integration into the team of employees.

The stage of **testing** is the most intensive one and requires the most input from a

indėlio reikalaujantis etapas; tai savo savybių, žinių, mokėjimų išbandymas konkrečiame profesinės veiklos kontekste. Šiame praktikos organizavimo etape studentai ir praktikos institucija bando ir įvertina turimas teorines žinias, mokymosi per praktiką poreikius ir abiejų šalių lūkesčius bei suformuluoja bendros veiklos tikslus ir konkrečias užduotis. Studentas yra pagrindinis veikiantysis asmuo, turintis tikslą – įvykdyti paskirtas praktikos užduotis. Šioms užduotims įgyvendinti, panaudojus universitete įgytas žinias ir mokėjimus bei konsultuojantis su praktikos vadovu įmonėje/organizacijoje, pasirenkami ir taikomi atitinkami veiklos metodai ir technikos.

Savarankiškumo įtvirtinimo etapas siejamas su teorinių žinių perkėlimu į profesinį lauką. Šiam etapui svarbu aktyvi studento veikla, pagal funkcijas ir neformaliai primant bei įvaldant profesinės veiklos standartus. Konkrečioje darbo vietoje sprendžiamos dalykinės problemos, susiduriama su socialiniais santykiais, konfliktais, hierarchijos ir statuso klausimais. Profesinėje aplinkoje patenkama į realias situacijas, jos išgyvenamos ir analizuojamos. Šiame etape studentas turi išmokti kritiškai vertinti pasirinktos veiklos modelius, atpažinti, kokių mokėjimų ir asmeninių savybių stokoja. Studentui svarbu bendradarbiauti su praktikos vadovu ir kitais darbuotojais, mokytis dirbti profesinėje komandoje.

Vertinimo etapas siejamas su praktikos metu įgytos profesinės ir asmeninės patirties reflektavimu ir praktikos metu įgytos patirties vertinimu, asmeninių ir profesinių perspektyvų numatymu bei praktikos metu atliktų užduočių aptarimu ir galutiniu praktikos įvertinimu. Šiame etape atsakomybė tolygiai pasiskirsto tarp visų šalių, atsakingų už praktiką.

student and a practice institution; this stage allows testing one's characteristics, knowledge and skills in a specific context of professional activity. At this stage of organising practice, students and a practice institution test and evaluate present theoretical knowledge, needs for learning through practice and expectations of both sides, as well as formulate aims of common activity and specific tasks. A student is the main acting person having the aim to accomplish appointed tasks. After the use of knowledge and skills gained at university and consultations with a practice supervisor at a company/organisation, appropriate activity methods and techniques are applied for accomplishment of these tasks.

The stage of **solidifying independence** is related to transfer of theoretical knowledge into a professional field. Student's activity in accordance with functions and non-formally taking over and mastering professional activity standards are of great importance at this stage. Subject problems are solved at a specific workplace, as well as social relations, conflicts, hierarchy and status-related issues are faced here. Real situations are faced, experienced and analysed in professional environment. At this stage, a student has to learn how to critically assess models of a chosen activity, and to recognise what skills and individual characteristics are missing. It is important for a student to cooperate with a practice supervisor and other employees, and learn how to work in a professional team.

The stage of **assessment** is related to reflection of professional and personal experience gained during practice, assessment of experience gained during practice, contemplation of personal and professional perspectives, as well as discussions about tasks accomplished during practice and final evaluation of practice. At this stage, equal responsibility goes to all parties responsible for practice.

3 UNIVERSITETINIŲ STUDIJŲ PRAKTIKOS REALIZAVIMO KOKYBINIAI KRITERIJAI IR RODIKLIAI

Studentų praktikos kokybės svarba, kaip universitetinių studijų kokybės užtikrinimo dėdama, pažymima Lietuvos ir tarptautiniuose teisės aktuose bei kituose dokumentuose. Bolonijos deklaracijoje (1999) įvardijami aukštos kvalifikacijos specialistų rengimo Europos darbo rinkai tikslai, OECD gairėse dėl tarptautinio aukštojo mokslo kokybės užtikrinimo (2005) (angl. *Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education*) praktinis mokymas ir mokymasis bei bendradarbiavimas su verslo atstovais įvardijami kaip labai svarbūs bendros aukštojo mokslo erdvės Europoje kūrimo studijų ir kokybės užtikrinimo veiksniai. Teigiant apie praktikos kokybės užtikrinimo instrumentus, pažymėtina, kad jie visi turi ne tik padėti patikrinti esamą situaciją, t. y. vykstančią ar įvykusią praktiką, bet ir išryškinti naujas praktikos tobulinimo galimybes. Šiame straipsnyje pristatomais tyrimo rezultatais siekiama atskleisti tuos praktikos organizavimo elementus, kurie sudaro pagrindą praktikos įgyvendinimo kokybiniams parametrams išskirti. Šiuo atveju svarbiau ne praktikos kaip studijų dalyko turinio aspektai, pagrindžiantys veiklos turinio charakteristikas, o praktikos organizavimo parametrų analizė. Kiekvienai organizacijai būdinga savita kultūra, todėl nėra lengva apibrėžti universalius kiekvienos aukštojo mokslo institucijos kokybės kriterijus. Pagal P. Wordelmanną (2009), praktikos kokybės sampratoje skiriami 4 parametrai, garantuojantys pagrindinių praktikos veiksmų įgyvendinimą. Tai – praktikos struktūros ir išteklių kokybė, praktikos realizavimo kokybė, praktikos rezultatų kokybė ir praktikos poveikio kokybė.

Praktikos struktūros ir resursų kokybė apima praktikos organizavimo sąnaudas,

3 QUALITATIVE CRITERIA AND INDICATORS OF PRACTICE REALISATION DURING UNIVERSITY STUDIES

The importance of quality of students' practice, as a component of quality assurance of university studies, is emphasised in Lithuanian and international legal acts and other documents. The Bologna Declaration (1999) provides aims of educating highly-qualified specialists for the European Labour market; OECD *Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education* (2005) enumerate practical teaching and learning as well as cooperation with business representatives as extremely important factors of study and quality assurance and development of a common European higher education area. When talking about quality assurance instruments for practice, it has to be noted that all of them should help not only to test present situation, i.e. present or former practice, but also to highlight new possibilities for practice development and improvement. The research results presented in this article aim to reveal those elements of organising practice that can act as a basis for identification of qualitative parameters of practice implementation. In this case analysis of parameters of organising practice is more important than aspects of practice as content of a course unit that validate characteristics of activity content. Every organisation has its own culture; thus it is not easy to define universal quality criteria for each higher education institution. According to Wordelmann (2009), 4 parameters that ensure accomplishment of main practice actions are identified in the conception of practice quality. They are quality of practice structure and resources, quality of practice realisation, quality of practice outcomes and quality of practice impact.

Quality of practice structure and resources includes expenditures on organising

praktinio mokymosi aplinkos aprūpinimą, materialiuosius ir žmogiškuosius išteklius, studijų programas, praktikos planus ir kt. (1 lentelė).

practice, supplying practical learning environment, material and human resources, study programmes, practice plans etc. (Table 1).

1 lentelė. **Praktikos struktūros ir išteklių kokybė**
 Table 1. **Quality of practice structure and resources**

KRITERIJAI CRITERIA	RODIKLIAI INDICATORS
Žmogiškųjų išteklių parengimas ir paskirstymas Training and appointment of human resources	Parengti praktikos vadovai įmonėje (organizacijoje). Practice supervisors at a company (organisation) are trained. Parengti praktikos vadovai universitete. Practice supervisors at university are trained. Praktikos metu studentui(ams) paskiriamas kvalifikuotas(i) praktikos vadovas(i). A qualified practice supervisor/s is appointed for a student/s during practice.
Studento metodinis aprūpinimas Student's methodical supply	Parengtas praktikos kaip dalyko programos aprašas, kurio struktūrą sudaro: • praktikos tikslai ir siejami studijų rezultatai; • praktikos apimtis kreditais; • vertinimo kriterijai; • galutinio įvertinimo dedamosios dalys. Description of practice as a course programme is prepared. Its structure consists of: • practice aims and study outcomes to be achieved; • volume of practice in credits; • assessment criteria; • components of final evaluation. Parengti metodiniai praktikos atlikimo nurodymai, kuriuose: • apibrėžiami ir paaiškinami praktikos tikslai ir uždaviniai; • nurodoma praktikos pradžia ir pabaiga; • apibūdinama praktikos atlikimo eiga; • studentui, vykstančiam į praktikos vietą, nurodomi specifiniai reikalavimai (aprangos kodas, etiniai reikalavimai ir kt.); • aptariamos bendravimo su praktikos vadovais įmonėje/organizacijoje ir universitete formos; • pateikiamos praktikos atlikimo ataskaitos dokumentų formos; • apibrėžiami praktikos ataskaitos parengimo reikalavimai. Methodical guidelines for practice implementation are prepared, where: • practice aims and tasks are defined and explained; • beginning and end of practice are indicated; • the course of practice implementation is described; • a student who goes to a practice place is provided with specific requirements (dress code, ethical requirements etc.); • forms of communication with practice supervisors at a company/organisation and university are discussed; • forms of report documents for practice implementation are provided; • requirements for providing practice reports are defined.

KRITERIJAI CRITERIA	RODIKLIAI INDICATORS
<p>Praktikos vadovo įmonėje (organizacijoje) metodinis aprūpinimas Practice supervisor's at a company (organisation) methodical supply</p>	<p>Parengtos metodinės rekomendacijos darbui su studentu, kuriose:</p> <ul style="list-style-type: none"> • apibrėžiami ir paaiškinami praktikos tikslai ir siekiami studijų rezultatai; • apibūdinama praktikos užduočių konstravimo logika ir jų dermė su siekiamais studijų rezultatais; • pateikiami praktikos užduočių pavyzdžiai; • pristatomos bendravimo su praktikantu formos (aptarimai, konsultacijos ir pan.); • apibrėžiami praktikos užduočių atlikimo vertinimo kriterijai. <p>Methodical recommendations for work with a student are prepared, where:</p> <ul style="list-style-type: none"> • practice aims and expected study outcomes are defined and explained; • logic behind constructing practice tasks and their coherence with expected study outcomes are described; • examples of practice tasks are provided; • forms of communication with a practicant (discussions, consultations etc.) are presented; • criteria for assessment of practice task accomplishment are defined. <p>Praktikos vietoje yra parengti darbo saugos instrukciniai aprašai. Instructional descriptions for safety at work are present at practice place.</p> <p>Praktikos vietoje yra parengti naudojimosi techniniais įrengimais instrukciniai aprašai. Instructional descriptions for usage of technical equipment are present at practice place.</p>
<p>Praktikos vadovo universitete metodinis aprūpinimas Practice supervisor's at university methodical supply</p>	<p>Parengtos metodinės rekomendacijos darbui su studentu, kuriose:</p> <ul style="list-style-type: none"> • apibrėžti praktikos užduočių formulavimo principai, • apibūdinama praktikos užduočių konstravimo logika ir jų dermė su siekiamais studijų rezultatais; • pateikti praktikos užduočių pavyzdžiai; • aptariamos praktikos monitoringo formos; • apibrėžiami praktikos atlikimo vertinimo kriterijai. <p>Methodical recommendations for work with a student are prepared, where:</p> <ul style="list-style-type: none"> • principles for formulating practice tasks are defined; • logic behind constructing practice tasks and their coherence with expected study outcomes are described; • examples of practice tasks are provided; • practice monitoring forms are discussed; • criteria for assessment of practice implementation are defined.
<p>Praktikos vietos techninis aprūpinimas Technical supply of a practice place</p>	<p>Praktikos vieta atitinka visus techninius reikalavimus, reikalingus praktikos tikslams realizuoti ir praktikos užduotims atlikti. Practice place meets all technical requirements necessary for realisation of practice aims and accomplishment of practice tasks.</p> <p>Praktikos vietoje yra personalo pareigybių aprašai. At practice place, one can find descriptions of staff positions.</p> <p>Praktikos vietoje studentui pateikiamas detalus užduočių, kurias reikia atlikti, sąrašas. At practice place, a student is provided with a detailed list of tasks to be accomplished.</p>

Kaip pažymi W. Schubarthas, K. Specikas, A. Seidelis, C. Kammas, M. Kleinfeldas, L.Sarraras ir kt. (2011), organizacijų, kuriose atliekama praktika, dalyvavimas praktikos įgyvendinimo procese yra itin reikšmingas ir gali būti laikomas vienu pagrindinių kokybės užtikrinimo veiksnių. Glaudus praktikos organizacijos ir universiteto bendradarbiavimas užtikrina, kad praktikai bus kokybiškai vadovaujama. Vadovavimo praktikai kokybė tampa esmine studijų ir praktinio mokymosi sąsajų stiprinimo prielaida, lemiančia praktikos naudą ir sąlygojančia studijų kokybę. Ši nauda pasireiškia tuo, kad praktikos vietoje studentai įgyja aiškesnį supratimą apie profesinę veiklą, dalykinius ir profesinius gebėjimus, užmezga ir plėtoja profesinius kontaktus.

Taigi galima tikėtis kokybiškai įgyvendinti praktikos tikslus, jeigu jai gerai pasirengta. Šis pasirengimas gali būti kompleksinis. Viena vertus, tai praktikos organizacijos pasirengimas ir joje dirbančių kvalifikuotų specialistų aktyvumas perteikiant studentams patirtį ir žinias. Kita vertus, aukštoji mokykla turėtų siūlyti įvairius renginius, paskaitas, seminarus studentams ir praktikos vadovams institucijose, atskiros katedros turėtų parengti konkrečius praktikų įgyvendinimo planus bei metodikas. Praktika – studijų proceso dalis, reikalavimai kokybei – dideli, atsakomybė aiškiai paskirstoma tarp trijų šalių: studento, praktikos vadovo universitete ir praktikos vadovo praktikos institucijoje, todėl praktikos kokybės parametru kontekste svarbus universiteto ir praktikos institucijos bendradarbiavimas. Praktikos vadovams praktikos institucijoje turi būti išaiškinta, kokių specialybių studentai bus atsiųsti į jų organizaciją/įmonę ir kokiose srityse jie gali dirbti. Studentui-praktikantui pabrėžiama pateikiamų užduočių reikalavimai ir sąsajos su praktikos vietos aprūpinimu. Praktikos vietos aprūpinimo sąlygos įvertinamos universitete ir praktikos institucijoje (Hering, Pfötsch, Wordelmann, 2001).

According to Schubarth, Speck, Seidel, Kamm, Kleinfeld, Sarrar et al. (2011), it is important for an organisation where practice takes place to participate in the process of practice implementation; this participation is one of the main factors of quality assurance. Close cooperation of an organisation where practice takes place and a university ensures high-quality supervision of practice. The quality of practice supervision becomes an essential precondition for strengthening links between studies and practical learning. This precondition determines usefulness of practice and quality of studies. Students can develop clearer understanding about professional activity, subject and professional abilities, as well as establish and develop professional contacts at their practice place.

Thus good preparation for practice allows expecting high-quality implementation of practice aims. This can be an integrated preparation. On one hand, all this is readiness of a practice organisation and its qualified specialists' active participation when transferring experience and knowledge to students. On the other hand, a higher education institution should offer its students and practice supervisors at institutions various events, lectures and seminars; individual departments should prepare specific plans and methodologies for practice implementation. Practice is a part of study process; quality requirements are high; responsibility is clearly divided among three parties: a student, a practice supervisor at university and a practice supervisor at practice institution. Thus cooperation between a university and a practice institution is important in the context of practice quality parameters. Practice supervisors at practice institutions should be provided with information on what speciality students will be sent to their organisation/company and what spheres they are capable to work in. A student-practicant should be provided with requirements for set tasks and links with supply of practice place. Conditions

Praktikos vietos kokybės garantijos kriterijus – dalykinės srities galimybių dermė su studijų turiniu ir studijų programos rezultatais. Praktikos metu turi būti sudaroma galimybė kitokiomis mokymo(si) formomis įvykdyti praktikos programos uždavinius ir pasiekti studijų tikslus. Kad praktika būtų sėkminga ir kokybiška, programos apraše turi būti aiškiai suformuluoti tikslų pasiekimo kriterijai. Pagal tai parenkamos ir paskiriamos praktikos užduotys, mokymo(si) metodai, vertinimas. Praktikos kokybei užtikrinti svarbu aiškiai ir nuosekliai suformuluoti praktikos reikalavimai taip pat nus(is)tatyti individualūs tikslai ir apibrėžta praktinė veikla.

Praktikos realizavimo kokybė siejama su optimaliu praktikos proceso eigos užtikrinimu, siekiant numatytų praktikos rezultatų ir panaudojant turimus praktikos išteklius (2 lentelė). Tai reikšminga praktikos ištekliams atnaujinti ir/ar jų kaitai, taip pat siejama su reikalingais instrumentais ir dokumentais, turinčiais tiesioginį poveikį visai praktikos kokybei. Praktikos aplinkos ir proceso eigos stebėjimas (monitoringas), formalus ir neformalus formuojamasis vertinimas, išorinis konsultavimas, praktikos proceso vadyba padeda geriau realizuoti praktikos procesą ir, derėdami su konkrečios studijų programos reikalavimais, daro įtaką praktikos kokybei. Pažymėtina, kad rutininės užduotys ir pagalbiniai darbai praktikos metu priskiriami praktikos užduotims, kurios turi būti atliktos. Manoma, kad studentas privalo pažinti visą praktikos institucijos veiklos procesą analizuodamas ir išbandydamas ją nuo elementarių funkcijų. Svarbus praktikos proceso kokybės užtikrinimo veiksnys – praktikos proceso vadyba, pasireiškianti įvairiu intensyvumu ir atitinkanti praktikos institucijos normas. E. Heringas, W. Pfötschas, P. Wordelmannas (2001) pažymi, kad praktikos kokybę taip pat lemia studento-praktikanto pasirengimas, motyvacija veiklai ir aktyvumas praktikos

for supply of practice place are evaluated in university and in practice institution (Hering, Pfötsch, Wordelmann, 2001).

A criterion that ensures quality at a practice place is coherence of subject sphere opportunities and study content and study programme outcomes. An opportunity should be given during practice to use other forms of teaching/learning in order to accomplish tasks of a study programme and to achieve study aims. For practice to be successful and of high quality, criteria for achieving aims should be clearly formulated in a programme description. Practice tasks, teaching/learning methods and assessment are chosen and appointed according to this. In order to assure quality of practice, it is important to clearly and consistently formulate practice requirements, to identify individual aims and define practical activity.

Quality of practice realisation is related to assurance of optimal course of a practice process when trying to achieve set practice outcomes and using available practice resources (Table 2). All this is important for renewal and/or shift of resources, as well as is related to necessary instruments and documents that have direct impact on the entire quality of practice. Observation (monitoring) of practice environment and course of process, formal and informal formative assessment, external consultations and management of a practice process allows better realisation of a practice process and, when matched to requirements of a specific study programme, influences the quality of practice. It has to be noted that routine tasks and additional works during practice are ascribed to practice tasks that have to be accomplished. A student must get acquainted with the entire process of activities at a practice institution through analyses and testing it from elementary functions. An important factor of quality assurance during the process of practice is management of this process. The management can vary in its intensity and corresponds to the norms of a practice institution. Hering, Pfötsch, and Wordelmann (2001) note

2 lentelė. **Praktikos realizavimo kokybė**

Table 2. **Quality of practice realisation**

KRITERIJAI CRITERIA	RODIKLIAI INDICATORS
<p>Bendradarbiavimas: praktikos vadovas universitete – praktikos vadovas organizacijoje (įmonėje)</p> <p>Cooperation: practice supervisor at university – practice supervisor at organisation (company)</p>	<p>Praktikos programa parengta bendradarbiaujant universiteto ir praktikos institucijos praktikos vadovams.</p> <p>Practice programme designed through cooperation of practice supervisors at a university and a practice institution.</p> <p>Sudarytas bendradarbiavimo tarp praktikos vadovų universitete ir praktikos institucijoje planas studentų praktikos metu.</p> <p>Plan drawn for cooperation of practice supervisors at a university and a practice institution during students' practice.</p> <p>Universitete yra sukurta praktikos vietų (įstaigų, organizacijų), kuriose studentas gali atlikti praktiką, duomenų bazė.</p> <p>University has a database of practice places (companies, organisations) where a student can implement his/her practice.</p> <p>Praktikos vadovai įmonėse aktyviai dalyvauja universiteto tiksliniuose renginiuose, pavyzdžiui, karjeros dienų renginiuose, pokalbiuose su studentais ir kt.</p> <p>Practice supervisors at companies actively participate in target events presented by a university, for example, career days, conversations with students etc.</p> <p>Praktikos vadovai įmonėse aktyviai dalyvauja studijas organizuojančių padalinių inicijuotuose pasitarimuose studijų tobulinimo klausimais.</p> <p>Practice supervisors at companies actively participate in meetings related to study improvement that are organised by departments that organise studies.</p>
<p>Bendradarbiavimas: praktikos vadovas universitete – studentas</p> <p>Cooperation: practice supervisor at university – student</p>	<p>Praktikos vadovas universitete pagal numatytą tvarkaraštį išleidžia studentus į praktiką (parengia praktikos sutartis, pristato praktikos atlikimo metodines rekomendacijas).</p> <p>In accordance with the set schedule, a practice supervisor at university sends students to practice (prepares practice agreements, presents methodical recommendations for carrying out practice).</p> <p>Susitikimai su praktikos vadovu universitete vyksta pagal dvišaliu susitarimu patvirtintą planą.</p> <p>Meetings with a practice supervisor at university are carried out in accordance with the plan approved by a two-party agreement.</p>
<p>Bendradarbiavimas: studentas – praktikos vadovas organizacijoje (įmonėje)</p> <p>Cooperation: student – practice supervisor at organisation (company)</p>	<p>Sudarytas praktikos tikslų įgyvendinimo planas, detalizuojantis užduotis, joms atlikti skirtą laiką, resursus ir kt.</p> <p>A plan for implementing practice aims is drawn where details of tasks, time for accomplishing them, resources etc. are provided.</p> <p>Parengtas praktikos užduočių atlikimo ir praktinės veiklos vertinimo praktikos vietoje planas.</p> <p>A plan for accomplishing practice tasks and assessment of practical activity at practice place is drawn.</p> <p>Sudarytas abipusio bendravimo formų (konsultacijų, veiklų aptarimo ir pan.) planas ir jo laikomasi.</p> <p>A plan for mutual cooperation forms (consultations, discussing activities etc.) is drawn and followed.</p>

KRITERIJAI CRITERIA	RODIKLIAI INDICATORS
Bendradarbiavimas: studentas – praktikos vadovas organizacijoje (įmonėje) – praktikos vadovas universitete Cooperation: student – practice supervisor at organisation (company) – practice supervisor at university	Trišalis bendradarbiavimas reglamentuotas praktikos atlikimo sutartimi. Three-party cooperation is regulated by a practice agreement.
	Sudarytas ir realizuojamas praktikos vadovo universitete lankymosi praktikos vietoje planas. A schedule for practice supervisor's visits at university to a practice place is drawn and implemented.
	Trišaliu susitarimu sudarytas studento – praktikos vadovo institucijoje – praktikos vadovo universitete susitikimų, skirtų praktikai aptarti, planas ir jo laikomasi. A schedule for meetings of a student – practice supervisor at university – practice supervisor at institution aimed at discussing practice is set and approved by a three-party agreement.
	Visų šalių dalyvavimas vertinant baigtą praktiką. Participation of all parties in the assessment of completed practice.

metu, laikymasis praktikos institucijoje galiojančių taisyklių ir tradicijų ir kt.

Praktikos rezultatų kokybei vertinti nepakanka tik praktikos kaip studijų dalyko rezultatų įvertinimo. Pažymėtina, kad praktikos rezultatai apima ne vien tik studijų programos arba studijų dalyko rezultatų pasiekimą, bet ir tikslingą išteklių praktikos metu panaudojimą, praktikos įgyvendinimo proceso eigą, praktikos šalių – universiteto–praktikos institucijos–studento – susitarimus. Praktiką galima vadinti sėkminga, jei įgyvendinami praktikos institucijos, studento, aukštosios mokyklos tikslai. Aiškiai apibrėžti tikslai leidžia suformuluoti praktikos vertinimo kriterijus. Tai siejama su studento įgytomis dalykinėmis žiniomis, mokėjimais ir patirtimi, detalizuotu praktinio mokymosi programos turiniu, praktikos dalyvių – studento, praktikos institucijos, universiteto – iškeltų siekių įgyvendinimu, reikalingomis priemonėmis (praktikos eigos monitoringu) ir dalyvių bendradarbiavimu, praktikos proceso įvertinimu.

Praktikos rezultatų kokybė atskleidžiama per pateiktą praktikos ataskaitą, baigiamąją praktikos vertinimą ir parengtus praktikos rezultatų vertinimo instrumentus (3 lentelė).

Praktikos poveikio kokybė nusakoma pagal pridėtinės vertės, kuriamos praktikos

that practice quality is also influenced by a student-practicant's readiness, motivation to act, activity during practice, compliance to rules and traditions existing at a practice institution etc.

Evaluating outcomes of practice as a course unit is not sufficient for **quality assessment of practice outcomes**. It has to be noted that practice outcomes involve not only achievement of outcomes of a study programme or course unit but also purposeful use of resources during practice, course of process of practice implementation, agreements between practices parties – university–practice institution–student. Practice can be identified as successful if aims of a practice institution, student and higher education institution are achieved. Clearly defined aims allow formulating criteria for practice assessment. All this is related to student's gained subject knowledge, skills and experience, detailed content of practical learning programme, achievement of purposes set by practice participants (student, practice institution, university), necessary tools (monitoring the course of practice) and participant cooperation, evaluation of the process of practice.

Quality of practice outcomes is revealed through the practice report, final assessment of practice and instruments for assessment of practice outcomes (Table 3).

3 lentelė. **Praktikos rezultatų kokybės vertinimas**

Table 3. **Quality assessment of practice outcomes**

KRITERIJAI CRITERIA	RODIKLIAI INDICATORS
Praktikos atitikties studijų tikslams Compliance of practice to study aims	<p>Sukurti pagrįsti instrumentai, siekiant įvertinti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • praktikos metu įgytas žinias, mokėjimus ir įgūdžius; • įgytą patirtį ir profesinio identiteto suvokimą; • praktikos, kaip mokymosi proceso, reikšmingumą; • pridėtinę vertę universitetui; • pridėtinę vertę įmonei/organizacijai. <p>Valid instruments designed in order to evaluate:</p> <ul style="list-style-type: none"> • knowledge, skills and instinctive activities gained during practice; • gained experience and perception of professional identity; • significance of practice as a learning process; • additional value for a university; • additional value for a company/organisation.
Tikslingas žmogiškųjų išteklių paskirstymas Purposeful distribution of human resources	<p>Praktikos vadovų įmonėje/organizacijoje kvalifikacijos atitikties praktikos paskirčiai ir tikslams.</p> <p>Compliance of qualification of practice supervisors at company/organisation to the aims and purpose of practice.</p> <p>Praktikos vadovų universitete kvalifikacijos atitikties praktikos paskirčiai ir tikslams.</p> <p>Compliance of qualification of practice supervisors at university to the aims and purpose of practice.</p>
Studento aprūpinimo metodine medžiaga tikslingumas Purposeful supply of methodical material to student	<p>Praktikos eigos atitikties dalyko aprašo nurodymams.</p> <p>Compliance of the course of practice to the guidelines of a subject description.</p> <p>Praktikos eigos atitikties praktikos metodiniuose nurodymuose pateiktoms rekomendacijoms (atskleidžiama praktikos ataskaitoje ir baigiamojo vertinimo metu).</p> <p>Compliance of the course of practice to recommendations provided in the methodical guidelines for practice (revealed in the final report and during final assessment).</p>
Praktikos vadovo įmonėje (organizacijoje) metodinis aprūpinimo tinkamumas Appropriate methodical supply to a practice supervisor at company (organisation)	<p>Parengtos metodinės rekomendacijos darbui su studentais, jų pritaikomumas vertinamas remiantis pamatuojamais argumentais.</p> <p>Methodical recommendations for work with students are provided; their adaptability is assessed in accordance with measurable arguments.</p>
Praktikos vadovo universitete metodinio aprūpinimo tinkamumas Appropriate methodical supply to a practice supervisor at university	<p>Parengtų metodinių rekomendacijų pritaikomumo vertinimo instrumentas.</p> <p>Instrument for assessing adaptability of the provided methodical recommendations.</p>
Praktikos vietos techninis aprūpinimas Technical supply of a practice place	<p>Parengtos ir taikomos praktikos vietos techninių reikalavimų atitikimo praktikos tikslų ir uždavinių realizavimui vertinimo priemonės.</p> <p>Assessment tools for compliance of technical requirements at practice place to realisation of tasks are provided and applied.</p> <p>Suformuluotų ir studentui paskirtų uždavinių atitikties praktikos paskirčiai, tikslams, uždaviniams vertinimas (baigiamojo vertinimo metu).</p> <p>Assessment of compliance of formulated and appointed students' tasks to the purpose, aims and goals of practice (during final assessment).</p>

proceso metu, atpažinimą ir pripažinimą (4 lentelė). Tai demonstruoja praktikos reikalavimų atitiktį asmens lūkesčiams ir įdėtų visų šalių pastangų reikšmingumą. Praktikos poveikio studentui rezultatų kokybė detalizuojama konkrečiais veiksmais, kurie gali būti atliekami kaupiamojo vertinimo forma arba praktikos poveikio analize. Praktikos poveikio rezultatams nusakyti svarbus ne tik galutinių praktikos produktų įvertinimas, bet ir numatomos perspektyvos tolesniems darbams. Svarbu ir tai, kad praktika studentui būtų ne tik kaip profesinių mokėjimų demonstravimo profesinis laukas, bet ir kurtų sąlygas, padedančias atpažinti karjeros perspektyvas ir galimybes.

Quality of practice impact is described in terms of recognition and acknowledgment of additional value created during the process of practice (Table 4). All this demonstrates compliance of practice requirements to individual's expectations and significance of efforts of all parties. Quality of results of practice impact on a student is elaborated by specific actions (in the form of accumulative assessment or analysis of practice impact). Results of practice impact are defined not only through evaluation of final practice products; perspectives for further works are also provided. Practice should be not only professional field for demonstrating student's professional skills but it should also provide

4 lentelė. **Praktikos poveikio kokybė**

Table 4. **Quality of practice impact**

KRITERIJAI CRITERIA	RODIKLIAI INDICATORS
Praktikos atitiktis studento lūkesčiams Conformance of practice to student's expectations	Nustatyta praktikos pridėtinė vertė studentui: <ul style="list-style-type: none"> • profesinio pašaukimo atpažinimas; • karjeros perspektyvų ir galimybių identifikavimas; • profesinių kontaktų užmezgimas. Additional value of practice for a student identified: <ul style="list-style-type: none"> • recognising professional vocation; • identifying career perspectives and opportunities; • establishing professional contacts.
Praktikos atitiktis universiteto lūkesčiams Conformance of practice to expectations of a university	Nustatyta praktikos pridėtinė vertė universitetui: <ul style="list-style-type: none"> • identifikuotos naujos veiklos pasaulio tyrimų sritys; • didėjantis universiteto absolventų įsidarbinimo praktikos vietose skaičius; • bendradarbiavimo tęstinumas formalizuotas ilgalaikėmis sutartimis; • reguliarius darbdavių įsijungimas į studijų programų rengimą. Additional value of practice for university identified: <ul style="list-style-type: none"> • new research spheres of activity world identified; • increasing rate of university graduates' employment in practice places; • continuous cooperation formalised by long-term agreements; • constant employers' involvement into study programme designing.
Praktikos atitiktis praktikos institucijos lūkesčiams Conformance of practice to expectations of an institution	Nustatyta praktikos pridėtinė vertė įmonei/organizacijai: <ul style="list-style-type: none"> • praktikos metu sukurtų produktų panaudojimas; • praktikos metu atliktų tyrimų rezultatų pritaikymas; • bendradarbiavimo tęstinumas formalizuotas ilgalaikėmis sutartimis. Additional value of practice for an enterprise/organisation identified: <ul style="list-style-type: none"> • using products developed during practice; • applying results of researches completed during practice; • continuous cooperation formalised by long-term agreements.

Praktikos poveikio kokybė siejama su tolesniu studento, universiteto ir organizacijos bendradarbiavimo plėtojimu. Čia daugiau dėmesio skiriama partnerystei palaikyti, nei konkreitiems kokybiniais rodikliams užtikrinti. Praktikos poveikis gali būti vertinamas naudojant tiek specialiai parengtus instrumentus, tiek atskleidžiamas per kitokius kokybinius rodiklius: praktikos institucijos aktyvų dalyvavimą universiteto rengiamose konferencijose, studijų mugėse, universiteto ir jo padalinių veiklos pristatymuose, rengiant, aptariant bei viešinant studijų programas ir pan. Praktikos poveikį demonstruoja atliekami organizacijų veiklos tyrimai, socialinės partnerystės stiprėjimas ir kitokie praktikos vertę visoms šalims kuriantys faktoriai. Praktikos poveikio kokybė siejama su mokymosi pasiekimų praktikos metu ilgalaikiškumu ir praktikos proceso dalyvių santykių kokybe, kurie susiję su švietimo sistemos kokybe ir socialine aplinka.

IŠVADOS

1. Praktikos, kaip universitetinių studijų dedamosios, struktūroje studijų turinio mokslškumo, fundamentalumo, įvairpusiškumo principai turi derėti su veiklos pasaulio reikalavimais. Praktika studijų metu leidžia įgytas teorines ir mokslines žinias konkrečiose pritaikyti veiklos situacijose, taip pat kurti naujas žinias, atskleisti naujas tyrimų sritis, ugdyti vertybines nuostatas. Visa tai pagrindžia studijų dalykų turinio ir praktikos struktūros dermę bei sudaro prielaidas praktikos kokybės parametrms formuluoti.

2. Praktikos procesui būdingi įvado, bandymų, savarankiškumo įvirtinimo ir vertinimo etapai bei su jais susijusios veiklos. Praktikos kokybė analizuojama išskiriant struktūros ir išteklių, realizavimo kokybės, rezultatų kokybės ir poveikio

conditions for recognising career perspectives and opportunities.

Quality of practice impact is related to further development of cooperation among a student, a university and an organisation. More attention is given here to maintaining partnership rather than to assuring specific qualitative indicators. Practice impact can be assessed through the use of specially designed instruments and revealed through other qualitative indicators: active participation of a practice institution in conferences, study fairs organised by a university, presentations of activities of a university and its departments, designing, discussing and publicising study programmes etc. Practice impact is demonstrated through researches of organisation activity, strengthening of social partnership and other factors that develop the value of practice for all parties. Quality of practice impact is related to long-lasting learning achievements during practice and quality of relations among participants of the process of practice that are related to the quality of educational system and social environment.

CONCLUSIONS

1. Principles of scientific character, fundamentality and versatility of study content in the structure of practice as a component of university studies should match requirements of activity world. Practice during studies allows applying gained theoretical and scientific knowledge in specific activity situations, as well as developing new knowledge, revealing new research spheres and developing values. All this validates coherence of the content of course units and structure of practice, as well as presents preconditions for formulating parameters of practice quality.

2. The process of practice has the stages of introduction, testing, solidifying independence and assessment and related activities. Practice quality is analysed through distinction of

rezultatų kokybės parametrus, pagrindžiant jų realizavimą atspindinčius kriterijus ir rodiklius. Apibrėžti praktikos kokybės užtikrinimo parametrai leidžia kiekvienai aukštojo mokslo institucijai užtikrinti pagrindinių praktikos etapų įgyvendinimą ir, atsižvelgiant į savitą institucijos kultūrą ir tradicijas, diegti priimtinas praktikos kokybės užtikrinimo ir pamatavimo formas, metodus, instrumentus.

3. Lietuvos universitetinių studijų kontekste praktika, kaip studijų dalykas, neturi gilių tradicijų ir jos, kaip studijų dedamosios, kokybės vertinimas dar tik prasideda. Praktikos kokybės įvertinimo kriterijų ir rodiklių analizė sukuria prielaidas kokybiškesniam praktikos organizavimui ir įgyvendinimui universitetinėse studijose. Praktikos kokybės užtikrinimo sistema turėtų būti studijų kokybės užtikrinimo sistemos dalis, todėl tampa aktualios praktikos kokybės parametrų empirinio pagrindimo iniciatyvos, numatant praktinius praktikos kokybės užtikrinimo sistemos diegimo studijų procese mechanizmus.

parameters of structure and resources, quality of realisation, quality of outcomes and quality of impact outcomes, and through validation of criteria and indicators of their realisation. Defined parameters of practice quality assurance enable each higher education institution to assure implementation of main stages of practice and, taking into consideration unique culture and traditions of an institution, to introduce reasonable forms, methods and instruments for practice quality assurance and measurement.

3. In the context of Lithuanian university studies, practice as a course unit has no old traditions; besides, assessment of its quality as a study component has only started recently. Analysis of evaluation criteria and indicators of practice quality provide preconditions for organising and implementing practice during university studies at a higher level. The system of practice quality assurance should be a part of the system of study quality assurance; thus initiatives of empirical validation of practice quality parameters when foreseeing practical mechanisms for implementing the system of practice quality assurance at a study process become important here.

LITERATŪRA / REFERENCES

Bommes M., Radtke F. O., Weber H. E. (1995). *Gutachten schulpraktische Studien an der Johann-Wolfgang-Goethe-Universität Frankfurt*. Universität Bielefeld.

Daujotis V., Radžvilas V., Sližys R. P., Stumbrys E. (2002). *Lietuvos mokslo politika Europos kontekste*. Vilnius: Justitia.

Europos aukštojo mokslo erdvė. Bendra Europos šalių švietimo ministrų 1999 m. birželio 19 d. susitikimo Bolonijoje Deklaracija. Internetinis adresas: http://www.kvc.cr.vu.lt/site/sites/default/files/bolonijos_deklaracija.pdf. Puslapis aplankytas 2011 m. liepos 8 d.

Guidelines for Quality Provision in Cross-border Higher Education (2005). OECD. Internetinis adresas: <http://www.oecd.org/dataoecd/27/51/35779480.pdf>. Puslapis aplankytas 2010 m. gruodžio 8 d.

Hering E., Pfötsch W., Wordelmann P. (2001). *Internationalisierung des Mittelstandes. Strategien zur internationalen Qualifizierung in kleinen und mittleren Unternehmen: Bundesinstitut für Berufsbildung*. Der Generalsekretär (Hrsg.), Bielefeld.

LR Švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl nuolatinės ir išštesinės studijų formų aprašo patvirtinimo“ (2009). Valstybės Žinios, 2009-05-21, Nr. 59, Vilnius.

LR Mokslo ir studijų įstatymas (2009). Valstybės žinios, 2009-05-12, Nr. 54-2140. Vilnius.

Mathison S. (Eds.) (2005). *Encyclopedia of Evaluation*. Sage Publications: Thousand Oaks, London, New Delhi.

Newman J. H. (1964). *The idea of a University*. New York: Holt Rinehart and Winston.

Norkutė O., Stasiūnaitienė E. ir kt. (Sud.) (2011). *Studentų praktikos organizavimo viešbučių ir restoranų sektoriaus įmonėse modelis*. UAB „Arx Baltica“.

Schulze-Krüdener J., Homfeldt H. G. (2002). *Praktikum im Diplomstudiengang Erziehungswissenschaft // Otto, H. U., Rauschenbach, T., Vogel, P. Erziehungswissenschaft: Lehre und Studium*. Opladen, p. 127–142.

Seyfried E. (2007). *Indicators for quality in VET*. Cedefop Panorama series; 134. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Universitetinių ir neuniversitetinių studijų plėtotės koncepcijos metmenys (2001). Vilnius: Lietuvos mokslo taryba.

Van den Berghe W. (1997). *Indicators in perspective: the use of quality indicators in vocational education and training*. Thessaloniki: Cedefop.

Schubarth W., Speck K., Seidel A., Kamm C., Kleinfeld M., Sarrar L., Bastian L., Niproschke S., Sochadse L., Ulbricht J. (2011). Evidenzbasierte Professionalisierung der Praxisphasen in außeruniversitären Lernorten: Erste Ergebnisse des Forschungsprojektes ProPrax. In Schubarth W., Speck K., Seidel A. (Hrsg.) (2011). *Nach Bologna: Praktika im Studium – Pflicht oder Kür? Empirische Analysen und Empfehlungen für die Hochschulpraxis*. Universitätsverlag Potsdam.

Weil M., Tremp P. (2010). *Praktikum im Studium als Berufswirklichkeit auf Zeit. Zur Planung und Gestaltung obligatorischer Praktika im Studium*. In B. Behrend, H. P. Voss & J. Wildt. *Neues Handbuch Hochschullehre*. Berlin: Raabe Verlag.

Wildt J. (2007). Praxisbezug revisited – Zur hochschuldidaktischen Rekonstruktion von Theorie-Praxis-Verhältnissen in Studium und Lehre. In Merkt M., Mayrberger K. (Hrsg.). *Die Qualität akademischer Lehre*. Zur Interdependenz von Hochschuldidaktik und Hochschulentwicklung. Innsbruck, p. 59–72.

Winter M. (2011). Praxis des Studierens und Praxisbezug im Studium. Ausgewählte Befunde der Hochschulforschung zum „neuen“ und „alten“ Studieren // In Schubarth W., Speck K., Seidel A. (Hrsg.) (2011). *Nach Bologna: Praktika im Studium – Pflicht oder Kür? Empirische Analysen und Empfehlungen für die Hochschulpraxis*. Universitätsverlag Potsdam.

Wordelmann P. (2009). *Berufliches Lernen im Ausland – Stand der Forschung und Desiderata an die Berufs- und Wirtschaftspädagogik*. Bonn, BIBB. Internetinis puslapis: www.bwpat.de/profil2. Puslapis aplankytas 2010 m. vasario 28 d.

*Įteikta 2011 m. liepos mėn.
Delivered 2011 July*

EGLĖ STASIŪNAITIENĖ

Mokslinių interesų kryptys: suaugusiųjų švietimas, praktikos aukštojo mokslo sektoriuje organizavimas, neformaliojo ir savaiminio mokymosi pasiekimų vertinimas ir kompetencijų pripažinimas, karjeros projektavimas.

Research interests: adult education, organising practice in the sector of higher education, assessment of non-formal and informal learning achievements and acknowledgment of competencies, career designing.

Vytauto Didžiojo universitetas
Karjeros ir kompetencijų centras, Edukologijos katedra

Vytautas Magnus University
Centre for Career and Competencies, Department of Education

S. Daukanto g. 27-402, LT-44249, Kaunas Lithuania
e.stasiunaitiene@kkc.vdu.lt

ODETA NORKUTĖ

Mokslinių interesų kryptys: pedagogų rengimas, praktikos aukštojo mokslo sektoriuje organizavimas, asmens socializacija ir ugdymas.

Research interests: pedagogue education, organising practice in the sector of higher education, individual's socialisation and education.

Vytauto Didžiojo universitetas
Edukologijos katedra

Vytautas Magnus University
Department of Education

K. Donelaičio g. 52-401, LT-44244, Kaunas, Lithuania
o.norkute@smf.vdu.lt